

En modernare rättegång – några ytterligare frågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2007/08:139 En modernare rättegång – några ytterligare frågor samt en motion som väckts med anledning av propositionen.

I propositionen föreslår regeringen att det införs permanenta regler om användning av videokonferens i de allmänna förvaltningsdomstolarna. På samma sätt som gäller för användning av telefon i dessa domstolar, ska rättegångsbalkens regler om deltagande i muntlig förhandling genom videokonferens tillämpas i förvaltningsprocessen. Vidare föreslås att systemet med prövningstillstånd utvidgas till att även omfatta tingsrättens avgöranden i familjemål.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 november 2008, dvs. samtidigt som de av riksdagen våren 2005 beslutade ändringarna av de processuella reglerna i allmän domstol träder i kraft (prop. 2004/05:131, bet. JuU29, rskr. 307 samt SFS 2007:636).

I ärendet har civilutskottet yttrat sig till justitieutskottet (yttrande 2007/08:CU4y).

Utskottet tillstyrker propositionen och avstyrker motionen.

I ärendet finns två reservationer (s, v, mp).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	4
Utskottets överväganden	6
Ljud- och bildteknik i förvaltningsprocessen	6
Propositionen	6
Utskottets ställningstagande	6
Prövningstillstånd i familjemål	7
Propositionen	7
Motionen	7
Civilutskottets yttrande	7
Justitieutskottets ställningstagande	8
Utvärdering av vårdnadsreformen	9
Motionen	9
Civilutskottets yttrande	9
Justitieutskottets ställningstagande	10
Reservationer	11
1. Prövningstillstånd i familjemål, punkt 2 (s, v, mp)	11
2. Utvärdering av vårdnadsreformen, punkt 3 (s, v, mp)	12
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	13
Propositionen	13
Följdmotionen	13
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	14
<i>Bilaga 3</i>	
Civilutskottets yttrande	24

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Ljud- och bildteknik i förvaltningsprocessen

Riksdagen antar regeringens förslag till

- a) lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291),
- b) lag om ändring i lagen (2001:25) om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol,
- c) lag om ändring i lagen (2005:695) om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2007/08:139 i denna del.

2. Prövningstillstånd i familjemål

Riksdagen antar regeringens förslag till

- a) lag om ändring i äktenskapsbalken,
- b) lag om ändring i föräldrabalken,
- c) lag om ändring i lagen (2005:683) om ändring i rättegångsbalken,
- d) lag om ändring i lagen (2005:684) om ändring i äktenskapsbalken,
- e) lag om ändring i lagen (2005:685) om ändring i föräldrabalken.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2007/08:139 i denna del och avslår motion 2007/08:Ju36 yrkande 1.

Reservation 1 (s, v, mp)

3. Utvärdering av vårdnadsreformen

Riksdagen avslår motion 2007/08:Ju36 yrkande 2.

Reservation 2 (s, v, mp)

Stockholm den 5 juni 2008

På justitieutskottets vägnar

Inger Davidson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Inger Davidson (kd), Henrik von Sydow (m), Margareta Persson (s), Elisebeht Markström (s), Cecilia Wigström i Göteborg (fp), Karl Gustav Abramsson (s), Inge Garstedt (m), Christer Adelsbo (s), Helena Bouveng (m), Lena Olsson (v), Kerstin Haglö (s), Mehmet Kaplan (mp), Anders Hansson (m), Katarina Brännström (m), Karin Nilsson (c), Kjell Eldensjö (kd) och Mildred Thulin (c).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Den 1 april 2001 trädde lagen (2001:25) om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol i kraft. Lagen gäller till utgången av år 2008. Domstolsverket har utvärderat försöksverksamheten och i rapporter till Justitiedepartementet gjort bedömningen att den bör permanentas. Mot den bakgrunden har det inom Justitiedepartementet utarbetats en promemoria, Videokonferens i allmän förvaltningsdomstol. I promemorian föreslås att verksamheten med videokonferens permanentas. Promemorian har remissbehandlats. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju2006/3772/DOM).

År 2002 tillkallade regeringen en parlamentarisk kommitté, 2002 års vårdnadskommitté, som bl.a. hade att överväga om det fanns behov av att vidta åtgärder för att komma till rätta med långvariga och upprepade domstolsprocesser i familjemål. År 2005 överlämnade kommittén sitt betänkande Vårdnad – Boende – Umgänge, Barnets bästa, föräldrars ansvar (SOU 2005:43). Kommittén föreslog bl.a. att systemet med prövningstillstånd skulle utvidgas till att omfatta tingsrättens avgöranden i familjemål. Betänkandet har remissbehandlats. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2005/5191/L2). Ett flertal av förslagen i det betänkandet har lett till lagstiftning som trätt i kraft den 1 juli 2006 (prop. 2005/06:99, bet. 2005/06:LU27, rskr. 2005/06:309, SFS 2005:458–465).

Lagrådet har i yttrande lämnat lagförslagen utan erinran.

Regeringens lagförslag återfinns i *bilaga 2*.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Riksdagen beslutade år 2005 omfattande ändringar av de processuella reglerna i allmän domstol med det övergripande syftet att skapa förutsättningar för en modern process (En modernare rättegång). Reformen innebär bl.a. att verksamheten med videokonferens i allmän domstol permanentas och att systemet med prövningstillstånd utvidgas till att omfatta tingsrättens avgöranden i flertalet slag av tvistemål och domstolsärenden som överklagas till hovrätt. Reformen träder i kraft den 1 november 2008.

I propositionen föreslår regeringen att det införs permanenta regler om användning av videokonferens i de allmänna förvaltningsdomstolarna. På samma sätt som gäller för användning av telefon i dessa domstolar, ska rättegångsbalkens regler om deltagande i muntlig förhandling genom videokonferens tillämpas i förvaltningsprocessen.

Vidare föreslås att systemet med prövningstillstånd utvidgas till att omfatta tingsrättens avgöranden i familjemål.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 november 2008.

Utskottets överväganden

Ljud- och bildteknik i förvaltningsprocessen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lagändringar som innebär ökade möjligheter att använda sig av ljud- och bildteknik i förvaltningsprocessen.

Propositionen

I propositionen föreslås att det införs permanenta regler om användning av videokonferens i de allmänna förvaltningsdomstolarna. På samma sätt som gäller för användning av telefon i dessa domstolar, föreslås rättegångsbalkens regler om deltagande i muntlig förhandling genom videokonferens tillämpas i förvaltningsprocessen. Vidare föreslås att rättegångsbalkens regler om användande av sidosal ska bli tillämpliga i allmän förvaltningsdomstol.

Utskottets ställningstagande

Ökad användning av ljud- och bildteknik i domstol kan bidra till att öka tillgängligheten till domstolarna, vilket i sin tur bl.a. kan innebära att handläggningstiderna kan kortas. Det blir också möjligt att åstadkomma en mer flexibel och effektiv handläggning av målen med minskade kostnader och olägenheter som följd. Tekniken för videokonferens har utvecklats och har – som regeringen anför – stora fördelar framför telefonanvändning.

Motsvarande regler om användning av bl.a. videokonferens i allmän domstol har redan beslutats av riksdagen och införs den 1 november 2008. En försöksverksamhet med användning av tekniken har också bedrivits i allmän förvaltningsdomstol alltsedan år 2001 och omfattar numera 24 av de 28 allmänna förvaltningsdomstolarna. Erfarenheterna av försöksverksamheten – även om underlaget för bedömningen är begränsat – är positiva.

Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att användning av videokonferens bör bli möjligt även i förvaltningsprocessen. Utformningen av lagstiftningen är ändamålsenlig.

Utskottet tillstyrker även förslaget till regler om användning av sidosal vid muntliga förhandlingar i allmän förvaltningsdomstol.

Riksdagen bör alltså bifalla propositionen i nu behandlad del.

Prövningstillstånd i familjemål

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lagändringar som innebär att krav på prövningstillstånd för prövning i hovrätt införs i familjemål. Jämför reservation 1 (s, v, mp).

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen att systemet med prövningstillstånd utvidgas så att även mål om vårdnad, boende och umgänge samt ärenden om verkställighet av avgöranden i dessa frågor omfattas av kravet på prövningstillstånd för hovrättens prövning. Vidare föreslås vissa följdändringar, dels beträffande hovrättens sammansättning vid avgörande av frågan om prövningstillstånd, dels genom att regeln i 50 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken om möjlighet för hovrätt att omedelbart meddela dom i målet när överklagandet är uppenbart ogrundat tas bort.

Motionen

I motion Ju36 (s, v, mp) yrkas avslag på de lagförslag i propositionen som innebär införande av prövningstillstånd i familjemål. Motionärerna anför bl.a. att en begränsning i möjligheterna till överprövning i familjemål inte är förenligt med barnets bästa och att en möjlighet till prövning i två instanser motverkar upprepade processer.

Civilutskottets yttrande

Civilutskottet har avgett yttrande över propositionen såvitt avser frågan om hovrättens prövning i mål om vårdnad, boende och umgänge samt över motionen. I yttrandet anför civilutskottet följande.

Enligt utskottets mening finns det flera skäl som särskilt talar för att tillämpa systemet med prövningstillstånd i familjemål. Ett viktigt sådant är självfallet hänsynen till barnet. Det är allmänt omvittnat att familjemål i regel är omfattande och tidskrävande. Stor enighet råder om att långvariga och upprepade processer inte är till barnets bästa.

Därtill kommer att det inte är vanligt att hovrätten ändrar tingsrättens domslut. Enligt en undersökning som gjordes av 2002 års vårdnadskommitté är det ovanligt att tingsrättens dom ändras efter överklagande och när så sker beror det på omständigheter som tillkommit efter tingsrättens avgörande (SOU 2005:43 s. 280).

Med ett system med prövningstillstånd i familjemål undviker man således, enligt utskottets mening, att många barn utsätts för en omfattande och tidskrävande process utan att detta leder till att tingsrättens dom ändras. Genom att låta familjemålen omfattas av systemet med prövningstillstånd kan alltså antalet långvariga domstolsprocesser begränsas.

Den föreslagna ordningen med prövningstillstånd för familjemålen innefattar, enligt utskottets mening, erforderliga rättssäkerhetsgarantier. Systemet innebär att hovrätten ska ta upp fall till prövning om det bedöms vara behövligt. Samtidigt finns möjligheten till en ny prövning i tingsrätten kvar oförändrad eftersom avgöranden om vårdnad, boende och umgänge inte vinner rättskraft på vanligt sätt. Detta innebär att en part efter en laga-kraftvunnen dom om t.ex. vårdnad är oförhindrad att väcka talan i fråga om vårdnaden på nytt.

Med det anförda föreslår utskottet att justitieutskottet ska föreslå riksdagen att anta de framlagda lagförslagen såvitt gäller hovrättens prövning i mål om vårdnad, boende och umgänge samt avslå motion Ju36 yrkande 1.

Justitieutskottets ställningstagande

Justitieutskottet vill inledningsvis betona att införande av krav på prövningstillstånd i hovrätt inte innebär att parterna förhindras att överklaga tingsrättens dom. Ett system med prövningstillstånd förändrar inte ordningen att felaktiga domar ska kunna rättas i andra instans och innebär inte att hovrätten kan underlåta att ta ställning till överklagandet. Systemet innebär att hovrätten vid en inledande prövning tar ställning till om det finns skäl att meddela prövningstillstånd. Om redan denna inledande prövning visar att tingsrättens avgörande är riktigt, ska däremot prövningstillstånd inte meddelas. Utformningen av de s.k. dispensgrunderna till hovrätt, så som de beslutades av riksdagen år 2005, innebär att om den inledande prövningen ger anledning att ifrågasätta riktigheten av tingsrättens avgörande eller om det vid den prövningen inte går att bedöma riktigheten, ska prövningstillstånd meddelas och handläggningen fortsätta.

Förutom att systemet med prövningstillstånd i hovrätt leder till snabbare avgörande i de fall prövningstillstånd inte meddelas ger det även hovrätten förutsättningar att snabbare och mer koncentrerat handlägga de mål som kräver en fullständig prövning. Vidare läggs tyngdpunkten i rättskipningen tydligare i första instans samtidigt som fokus sätts på hovrättens överprövande och kontrollerande funktion.

Som civilutskottet anför utgör hänsynen till barnet ett viktigt skäl för att tillämpa systemet med prövningstillstånd även i familjemål. Mot bakgrund av den låga andelen ändrade avgöranden i familjemål medför ett system utan krav på prövningstillstånd i hovrätt att barn i flertalet fall utsätts för en omfattande och långvarig process utan att detta leder till att tingsrättens dom ändras. En sådan ordning är i sig inte förenlig med barnets bästa.

Genom den mer förfinade regleringen vad gäller förutsättningarna för att bevilja prövningstillstånd, handläggningen av tillståndsfrågan och formerna för att presentera bevisning i hovrätt blir enligt utskottets mening risken för felaktiga beslut i frågan om prövningstillstånd minimal. Genom beslutade ändringar i rättegångsbalken finns möjlighet för hovrätten att under tillståndsprövningen, när det finns behov av det, bättre ta till sig den muntliga bevisningen eftersom denna efter den 1 november 2008 normalt kommer att tas upp med både ljud och bild i tingsrätten.

Eftersom avgöranden i familjemål inte kan sägas vinna rättskraft på det sätt som är fallet i t.ex. dispositiva tvistemål finns dessutom vid ändrade förhållanden möjligheten till en ny prövning i tingsrätt kvar oförändrad.

Enligt utskottets mening bör systemet med prövningstillstånd i hovrätt utvidgas till att även omfatta tingsrättens avgöranden i mål om vårdnad, boende och umgänge samt i ärenden om verkställighet av avgöranden i dessa frågor. Utskottet tillstyrker även övriga lagförslag med anknytning till denna fråga.

Riksdagen bör alltså bifalla propositionen även i denna del och avslå motion Ju36 i nu behandlad del.

Utvärdering av vårdnadsreformen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att reformen för vårdnad, boende och umgänge bör utvärderas. Jämför reservation 2 (s, v, mp).

Motionen

I motion Ju36 (s, v, mp) anförs att den år 2006 genomförda reformen av lagstiftningen om vårdnad, boende och umgänge med barn bör utvärderas.

Civilutskottets yttrande

Civilutskottet har i sitt yttrande även tagit ställning till motionsyrkandet om utvärdering av vårdnadsreformen. Civilutskottet anför i denna fråga följande.

Civilutskottet har våren 2007 och våren 2008 avstyrkt motsvarande motionsyrkanden. Utskottet utgick då från att regeringen kontinuerligt kommer att följa och utvärdera utvecklingen på området, utan att något formellt tillkännagivande från riksdagens sida är nödvändigt. Riksdagen har i båda fallen följt utskottet (bet. 2006/07:CU8 och 2007/08:CU14). Mot denna bakgrund föreslår utskottet att justitieutskottet avstyrker bifall också till yrkande 2 i motion Ju36.

Justitieutskottets ställningstagande

Justitieutskottet har ingen anledning att ha någon annan uppfattning i frågan än civilutskottet. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju36 i nu behandlad del.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. **Prövningstillstånd i familjemål, punkt 2 (s, v, mp)**

av Margareta Persson (s), Elisebeht Markström (s), Karl Gustav Abramsson (s), Christer Adelsbo (s), Lena Olsson (v), Kerstin Haglö (s) och Mehmet Kaplan (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till

- a) lag om ändring i äktenskapsbalken,
- b) lag om ändring i föräldrabalken,
- c) lag om ändring i lagen (2005:683) om ändring i rättegångsbalken,
- d) lag om ändring i lagen (2005:684) om ändring i äktenskapsbalken,
- e) lag om ändring i lagen (2005:685) om ändring i föräldrabalken.

Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju36 yrkande 1 och avslår proposition 2007/08:139 i denna del.

Ställningstagande

Liksom flera remissinstanser är vi negativa till att systemet med prövningstillstånd utvidgas till att omfatta tingsrättens avgöranden i familjemål. Just när det gäller familjemål har det visat sig att tingsrätternas bedömningar i många fall skiljer sig åt. Möjligheten till överprövning framstår därför som ett viktigt och rimligt rättssäkerhetskrav, särskilt i processer som har så stor betydelse för barn. Begränsningar i möjligheterna till överprövning är inte heller förenligt med barnets bästa. Därutöver anser vi att om ett familjemål prövas i två instanser blir det färre upprepade processer, och en part som har fått sin sak prövad i två instanser har lättare att acceptera domslutet än om frågan enbart prövats i en instans.

Riksdagen bör därför avslå propositionen såvitt gäller förslaget om hovrättens prövning i familjemål.

2. Utvärdering av vårdnadsreformen, punkt 3 (s, v, mp)

av Margareta Persson (s), Elisebeht Markström (s), Karl Gustav Abramsson (s), Christer Adelsbo (s), Lena Olsson (v), Kerstin Haglö (s) och Mehmet Kaplan (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2007/08:Ju36 yrkande 2.

Ställningstagande

Enligt vår mening har de nya vårdnadsreglerna som trädde i kraft den 1 juli 2006 stor betydelse för hur domstolsförfarandet vad gäller familjemål utvecklas. Företrädare för våra partier i civilutskottet har i detta ärende, liksom tidigare, ställt sig bakom krav på att 2006 års vårdnadsreform ska utvärderas (se bet. 2007/08:CU14). En sådan utvärdering vore ett första steg i syfte att förbättra processerna där barn är inblandade.

Det får ankomma på regeringen att snarast tillsätta en utredning med uppdrag att genomföra en sådan utvärdering.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2007/08:139 En modernare rättegång – några ytterligare frågor:

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i äktenskapsbalken,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291),
4. lag om ändring i lagen (2001:25) om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol,
5. lag om ändring i lagen (2005:683) om ändring i rättegångsbalken,
6. lag om ändring i lagen (2005:684) om ändring i äktenskapsbalken,
7. lag om ändring i lagen (2005:685) om ändring i föräldrabalken,
8. lag om ändring i lagen (2005:695) om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291).

Följdmotionen

2007/08:Ju36 av Thomas Bodström m.fl. (s, v, mp):

1. Riksdagen avslår propositionen i de delar där man föreslår att prövningstillstånd utvidgas till att omfatta tingsrättens avgörande i familjemål.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utvärdering av de nya vårdnadsreglerna.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i äktenskapsbalken

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 18 § äktenskapsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap.18 §¹

I äktenskapsmål och mål om underhåll är hovrätten domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Om en av de lagfarna domarna eller en av nämndemännen får förhinder sedan huvudförhandling har påbörjats, är rätten ändå domför. Fler än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte delta. Vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling, liksom när målet i tingsrätten har avgjorts utan nämndemän, är hovrätten domför även med enbart lagfarna domare enligt *vad som sägs i 2 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken*. Hovrätten är i övrigt domför enligt *vad som sägs i 2 kap. 4 § fjärde och femte styckena rättegångsbalken*.

Tar nämndemän del i målets avgörande, *skall* vid överläggning ordföranden eller, om målet har beretts av en annan lagfaren domare, denne redogöra för omständigheterna i målet och innehållet i gällande rätt. Vid omröstning *skall* nämndemännen säga sin mening sist. I övrigt gäller bestämmelserna i rättegångsbalken om överläggning och omröstning i tvistemål.

I äktenskapsmål och mål om underhåll är hovrätten domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Om en av de lagfarna domarna eller en av nämndemännen får förhinder sedan huvudförhandling har påbörjats, är rätten ändå domför. Fler än fyra lagfarna domare och tre nämndemän får inte delta. Vid handläggning som inte sker vid huvudförhandling, liksom när målet i tingsrätten har avgjorts utan nämndemän, är hovrätten domför även med enbart lagfarna domare enligt 2 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken. Hovrätten är i övrigt domför enligt 2 kap. 4 § *tredje–femte styckena rättegångsbalken*.

Tar nämndemän del i målets avgörande, *ska* vid överläggning ordföranden eller, om målet har beretts av en annan lagfaren domare, denne redogöra för omständigheterna i målet och innehållet i gällande rätt. Vid omröstning *ska* nämndemännen säga sin mening sist. I övrigt gäller bestämmelserna i rättegångsbalken om överläggning och omröstning i tvistemål.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2008.

¹ Senaste lydelse 1997:390.

2 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 21 kap. 16 § föräldrabalken¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

16 §²

Vid rättens handläggning av ärenden enligt detta kapitel tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden. *Prövnings-tillstånd krävs inte för att hovrätten skall pröva tingsrättens beslut.*

Vid rättens handläggning av ärenden enligt detta kapitel tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2008.

¹ Balken omtryckt 1995:974.

² Senaste lydelse 2006:458.

3 Förslag till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Härigenom föreskrivs att 16 och 23 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

I fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling gäller 5 kap. 1–5 och 9 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får rätten förordna att förhandling *skall* hållas inom stängda dörrar, om det kan *antagas* att vid förhandlingen kommer att förebringas uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i sekretesslagen (1980:100).

Rätten får *förordna* om syn på stället för besiktning av fastighet eller plats eller av föremål som *ej* lämpligen kan ges in till rätten. Vid sådan syn får yrkeshemlighet röjas endast om det finns synnerlig anledning *därtill*.

I fråga om syn på stället gäller bestämmelserna om muntlig förhandling i tillämpliga delar.

Föreslagen lydelse

16 §¹

I fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling gäller 5 kap. 1–5, 9 och 12 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får rätten förordna att *en* förhandling *ska* hållas inom stängda dörrar, om det kan *antas* att *det* vid förhandlingen kommer att förebringas uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i sekretesslagen (1980:100).

23 §

Rätten får *besluta* om syn på stället för besiktning av fastighet eller plats eller av föremål som *inte* lämpligen kan ges in till rätten. Vid sådan syn får yrkeshemlighet röjas endast om det finns synnerlig anledning *till det*.

I fråga om syn på stället gäller bestämmelserna om muntlig förhandling *samt 5 kap. 11 § rättegångsbalken* i tillämpliga delar.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2008.

¹ Senaste lydelse 1980:104.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (2001:25) om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol

Härigenom föreskrivs att lagen (2001:25) om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol, i stället för dess lydelse enligt lagen (2006:1436) om fortsatt giltighet av nämnda lag, ska fortsätta att gälla till och med den 31 oktober 2008.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:683) om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 50 kap. 4, 7 a och 8 §§ rättegångsbalken i stället för deras lydelse enligt lagen (2005:683) om ändring i nämnda balk ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2005:683

Föreslagen lydelse

50 kap.

4 §

Överklagandet *skall* innehålla uppgifter om

1. den dom som överklagas,
2. i vilken del domen överklagas och den ändring i domen som yrkas,
3. grunderna för överklagandet och i vilket avseende tingsrättens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd *skall* meddelas, *när sådant tillstånd krävs*, och

5. de bevis som åberopas och vad som *skall* styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i hovrätten inte lagts fram tidigare, *skall* klaganden i mål där förlikning om saken är tillåten förklara anledningen till det. Skriftliga bevis som inte har lagts fram tidigare *skall* ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det *skall* hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, *skall* han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden *skall* också ange om han eller hon vill att motparten *skall* infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Överklagandet *ska* innehålla uppgifter om

4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd *ska* meddelas, och

5. de bevis som åberopas och vad som *ska* styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i hovrätten inte lagts fram tidigare, *ska* klaganden i mål där förlikning om saken är tillåten förklara anledningen till det. Skriftliga bevis som inte har lagts fram tidigare *ska* ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det *ska* hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, *ska* han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden *ska* också ange om han eller hon vill att motparten *ska* infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

7 a §

Om överklagandet inte avvisas enligt 6 § eller 7 § andra stycket, *skall* hovrätten, *när prövningstillstånd krävs*, besluta om *sådant tillstånd skall* meddelas. Om det behövs, *skall* beslutet föregås av skriftväxling.

Om det finns särskilda skäl, får sammanträde hållas innan frågan

Om överklagandet inte avvisas enligt 6 § eller 7 § andra stycket, *ska* hovrätten besluta om *prövningstillstånd ska* meddelas. Om det behövs, *ska* beslutet föregås av skriftväxling.

Om det finns särskilda skäl, får sammanträde hållas innan frågan

om prövningstillstånd avgörs. Till ett sådant sammanträde *skall* parterna kallas. Uteblir en part, får frågan ändå avgöras.

om prövningstillstånd avgörs. Till ett sådant sammanträde *ska* parterna kallas. Uteblir en part, får frågan ändå avgöras.

8 §

Beviljas prövningstillstånd *eller krävs inte sådant tillstånd, skall* överklagandet delges motparten med föreläggande att svara skriftligen inom en viss tid, om detta inte redan har skett *eller inte behövs enligt andra stycket.*

Om det är uppenbart att överklagandet är ogrundat, får hovrätten genast meddela dom i målet.

Beviljas prövningstillstånd, *ska* överklagandet delges motparten med föreläggande att svara skriftligen inom en viss tid, om detta inte redan har skett.

Har tingsrätten avslagit ett yrkande om kvarstad eller någon annan åtgärd enligt 15 kap. eller upphävt ett beslut om en sådan åtgärd, får hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla tills vidare. Har tingsrätten beviljat en sådan åtgärd eller förklarat att domen får verkställas även om den inte har laga kraft, får hovrätten omedelbart besluta att tingsrättens beslut tills vidare inte får verkställas.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:684) om ändring i äktenskapsbalken

Härigenom föreskrivs att lagen (2005:684) om ändring i äktenskapsbalken ska utgå.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:685) om
ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att lagen (2005:685) om ändring i föräldrabalken ska utgå.

8 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:695) om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291)

Härigenom föreskrivs att 14 och 25 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291) i stället för deras lydelse enligt lagen (2005:695) om ändring i nämnda lag ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2005:695

Föreslagen lydelse

14 §

Till muntlig förhandling *skall kallas sökande eller klagande* och den som har att svara i målet. En enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd *av* att hans eller hennes utemåls inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande. En förvaltningsmyndighet eller annan part, som enligt föreskrift i lag företräder det allmänna, får föreläggas att inställa sig vid påföljd att partens utemåls inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

Sökande eller klagande och den som har att svara i målet får *medverka per telefon* i muntlig förhandling under samma förutsättningar som gäller enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken. *Bestämmelserna i denna lag om kallelser och förelägganden och om påföljder vid utemåls gäller inte i fråga om sökande eller klagande och den som har att svara i målet, som kallas att medverka per telefon i muntlig förhandling.*

Till *en* muntlig förhandling *ska sökanden eller klaganden* och den som har att svara i målet *kallas*. En enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd att hans eller hennes utemåls inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande. En förvaltningsmyndighet eller annan part, som enligt föreskrift i lag företräder det allmänna, får föreläggas att inställa sig vid påföljd att partens utemåls inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

Sökanden eller klaganden och den som har att svara i målet får *delta i en* muntlig förhandling *genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring* under samma förutsättningar som gäller enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken.

25 §

Rätten får förordna om förhör med vittne eller sakkunnig. Sådant förhör äger rum vid muntlig förhandling. Förhöret får hållas under ed. Om förhör gäller 36 kap. 1–18 och 20–23 §§ samt 40 kap. 9–11, 14, 16 och 20 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Vittne och sakkunnig får *medverka per telefon* i muntlig förhandling under samma förutsättningar som gäller enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken. *Bestämmelserna i denna lag om kallelser och förelägganden och om påföljder*

Vittne och sakkunnig får *delta i en* muntlig förhandling *genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring* under samma förutsättningar som gäller enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken.

vid utevaro gäller inte i fråga om vittne och sakkunnig, som kallas att medverka per telefon i muntlig förhandling.

BILAGA 3

Civilutskottets yttrande
2007/08:CU4y

Hovrättens prövning i familjemål

Till justitieutskottet

Justitieutskottet har den 13 maj 2008 beslutat att bereda civilutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2007/08:139 En modernare rättegång – några ytterligare frågor jämte den med anledning av propositionen väckta motionen 2007/08:Ju36 i de delar som berör utskottets beredningsområde.

I propositionen föreslår regeringen att det införs permanenta regler om användning av videokonferens i de allmänna förvaltningsdomstolarna. På samma sätt som gäller för användning av telefon i dessa domstolar, ska rättegångsbalkens regler om deltagande i muntlig förhandling genom videokonferens tillämpas i förvaltningsprocessen. Vidare föreslås att systemet med prövningstillstånd i hovrätten utvidgas till att omfatta tingsrättens avgöranden i familjemål.

Civilutskottet har beslutat att avge yttrande över propositionen i fråga om förslagen som gäller hovrättens prövning i mål om vårdnad, boende och umgänge (avsnitt 5), dvs. i de delar som berör utskottets beredningsområde, samt motion Ju36.

Utskottets överväganden

Bakgrund

Som ett led i strävan att reformera processen i allmän domstol och att skapa en hovrättsprocess som bättre motsvarar hovrättens roll i instansordningen, beslutade riksdagen våren 2005 bl.a. att förändra och utvidga systemet med prövningstillstånd i mål som överklagas till hovrätt. Lagändringarna, som träder i kraft den 1 november 2008, innebär att systemet med prövningstillstånd, som regleras i 49 kap. rättegångsbalken, kommer att omfatta tingsrättens avgöranden i flertalet slag av tvistemål och domstolsärenden som överklagas till hovrätt (prop. 2004/05:131, bet. JuU29, rskr. 307).

Prövningstillstånd ska efter den 1 november 2008 meddelas om det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till (s.k. ändringsfall, 14 § 1). Härigenom uppnås en större överensstämmelse med den generösa tillämpning som reglerna bör ha. Alla avgöranden som bedöms som tveksamma ska tas upp till fullständig prövning (prop. 2004/05:131 s. 184 f.). Vidare tillkommer fr.o.m. den 1 november 2008 en ny grund för prövningstillstånd. Enligt denna ska prövningstillstånd meddelas i fall där det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten kommit till (s.k. granskningsfall, 14 § 2). Övriga två tillståndsgrunder, prejudikatfall och extraordinära fall (14 § 3 och 4) kvarstår oförändrade.

Andra samtidigt beslutade ändringar i rättegångsbalken syftar till en smidigare och kvalitativt förbättrad handläggning av frågor rörande prövningstillstånd. Exempelvis ska tingsrätterna regelmässigt dokumentera muntlig bevisning med videoteknik, vilket förbättrar möjligheterna för hovrätten att under tillståndsprövningen, när det finns behov av det, ta till sig den muntliga bevisningen. Vidare möjliggörs för hovrätten att hålla sammanträde innan frågan om prövningstillstånd avgörs (50 kap. 7 a §). Därutöver skapas en möjlighet att meddela prövningstillstånd för viss del av en dom eller ett slutligt beslut, förutsatt att utgången i den delen inte kan påverka andra delar av det överklagade avgörandet (49 kap. 14 a §).

Mot bakgrund av att processen i familjemål var föremål för överväganden av 2002 års vårdnadskommitté (Ju2002:09) gjorde regeringen i den då aktuella propositionen bedömningen att dessa mål inte skulle omfattas av reformen (prop. 2004/05:131 s. 181).

Sommaren 2005 redovisade 2002 års vårdnadskommitté sitt arbete i utredningsbetänkandet (SOU 2005:43) Barnets bästa, föräldrars ansvar. I syfte att komma till rätta med de problem som långvariga och upprepade processer innebär, inte minst för barnet, föreslog kommittén att det ska krävas prövningstillstånd vid överklagande från en tingsrätt till en hovrätt i mål om vårdnad, boende och umgänge.

Våren 2006 föreslog den dåvarande regeringen nya vårdnadsregler (prop. 2005/06:99). Beträffande frågan om prövningstillstånd ansågs att det fanns flera tydliga fördelar med systemet med prövningstillstånd. Enligt regeringen var det dock angeläget att de förändringar som föreslogs i propositionen av reglerna om vårdnad, boende och umgänge kunde träda i kraft så snart som möjligt. Därtill kom att det inte var klart när den tidigare beslutade utvidgningen av systemet med prövningstillstånd kunde träda i kraft. Mot denna bakgrund ansåg regeringen att det är lämpligt att de förändrade vårdnadsreglerna kan tillämpas under en period innan närmare ställning tas till om även familjemålen bör omfattas av det utvidgade systemet med prövningstillstånd. Regeringen gjorde därför bedömningen att systemet med prövningstillstånd inte då borde utvidgas till att även omfatta mål om vårdnad, boende och umgänge. Detsamma gäller för ärenden om verkställighet av sådana avgöranden. Riksdagen instämde i regeringens bedömning (bet. 2005/06:LU27, rskr. 2005/06:309).

Propositionen

I den nu aktuella propositionen föreslår regeringen att systemet med prövningstillstånd utvidgas till att omfatta tingsrättens avgöranden i mål om vårdnad, boende och umgänge som överklagas till hovrätt. Systemet ska även gälla beslut i ärenden om verkställighet av sådana avgöranden.

Regeringen anför att krav på prövningstillstånd inte innebär att man i vissa mål utestänger parterna från rätten att överklaga. Enligt regeringen är det en självklarhet att tingsrättens avgörande ska kunna överklagas till hovrätt. Rättssäkerheten kräver att felaktiga domar ska kunna rättas i andra instans; ett system med prövningstillstånd förändrar inte denna ordning. Inte heller innebär systemet med prövningstillstånd i ledet tingsrätt–hovrätt att hovrätten kan underlåta att ta ställning till överklagandet. Systemet innebär att hovrätten vid en inledande prövning, grundad på bl.a. vad klaganden har anfört i överklagandet, tar ställning till om det finns skäl att meddela prövningstillstånd. Om redan denna inledande prövning visar att tingsrättens avgörande är riktigt, ska inte prövningstillstånd meddelas. Om den inledande prövningen däremot ger anledning att ifrågasätta riktigheten av tingsrättens avgörande eller om det vid den prövningen inte går att bedöma riktigheten, ska prövningstillstånd meddelas och handläggningen fortsätta. Hovrätten ska då pröva målet i hela dess vidd och, om det därvid konstateras att tingsrättens avgörande är felaktigt, rätta avgörandet.

Regeringen anser att det finns stora fördelar med systemet med prövningstillstånd. Framför allt blir det möjligt att åstadkomma en mer flexibel och effektiv handläggning av de mål som överklagas till hovrätten. Förutom att systemet leder till ett snabbare avgörande i de fall prövningstillstånd inte meddelas ger det även hovrätten förutsättningar att snabbare och mer koncentrerat handlägga de mål som kräver en fullständig prövning, vilket innebär minskade kostnader och olägenheter. Detta måste anses posi-

tivt för alla inblandade. Systemet innebär vidare att rättskipningen tydligare får sin tyngdpunkt i första instans och att fokus sätts på hovrättens kontrollerande funktion.

Genom införandet år 2005 av en mer förfinad reglering vad gäller förutsättningarna för att bevilja prövningstillstånd, handläggningen av tillståndsfrågan och formerna för att presentera bevisningen, blir enligt regeringens bedömning risken för felaktiga beslut i frågan om prövningstillstånd minimal.

Lagändringarna är avsedda att träda i kraft den 1 november 2008.

Motionen

Thomas Bodström m.fl. (s, v, mp) framhåller i motion Ju36 att tingsrätterna ofta gör olika bedömningar i familjemål. Möjligheten till en överprövning av tingsrättens dom är därför ett viktigt och rimligt säkerhetskrav. Begränsningar i möjligheterna till överprövning är inte heller förenligt med barnets bästa. Mot denna bakgrund yrkar motionärerna att riksdagen avslår propositionen såvitt avser förslaget om utvidgning av systemet med prövningstillstånd (yrkande 1). Motionärerna anför vidare att 2006 års vårdnadsreform har stor betydelse för hur domstolsförfarandet i familjemålen utvecklas. Ett första steg i syfte att förbättra processen i familjemål är att utvärdera om vårdnadsreformen fått önskat genomslag. Ett tillkännagivande begärs i enlighet härmed (yrkande 2).

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening finns det flera skäl som särskilt talar för att tillämpa systemet med prövningstillstånd i familjemål. Ett viktigt sådant är självfallet hänsynen till barnet. Det är allmänt omvitnat att familjemål i regel är omfattande och tidskrävande. Stor enighet råder om att långvariga och upprepade processer inte är till barnets bästa.

Därtill kommer att det inte är vanligt att hovrätten ändrar tingsrättens domslut. Enligt en undersökning som gjordes av 2002 års vårdnadskommitté är det ovanligt att tingsrättens dom ändras efter överklagande och när så sker beror det på omständigheter som tillkommit efter tingsrättens avgörande (SOU 2005:43 s. 280).

Med ett system med prövningstillstånd i familjemål undviker man således, enligt utskottets mening, att många barn utsätts för en omfattande och tidskrävande process utan att detta leder till att tingsrättens dom ändras. Genom att låta familjemålen omfattas av systemet med prövningstillstånd kan alltså antalet långvariga domstolsprocesser begränsas.

Den föreslagna ordningen med prövningstillstånd för familjemålen innefattar, enligt utskottets mening, erforderliga rättssäkerhetsgarantier. Systemet innebär att hovrätten ska ta upp fall till prövning om det bedöms vara behovligt. Samtidigt finns möjligheten till en ny prövning i tingsrätten kvar oförändrad eftersom avgöranden om vårdnad, boende och umgänge

inte vinner rättskraft på vanligt sätt. Detta innebär att en part efter en laga-kraftvunnen dom om t.ex. vårdnad är oförhindrad att väcka talan i fråga om vårdnaden på nytt.

Med det anförda föreslår utskottet att justitieutskottet ska föreslå riksdagen att anta de framlagda lagförslagen såvitt gäller hovrättens prövning i mål om vårdnad, boende och umgänge samt avslå motion Ju36 yrkande 1.

Vad därefter gäller kravet i motion Ju36 yrkande 2 på en utvärdering av 2006 års vårdnadsreform har civilutskottet våren 2007 och våren 2008 avstyrkt motsvarande motionsyrkanden. Utskottet utgick då från att regeringen kontinuerligt kommer att följa och utvärdera utvecklingen på området, utan att något formellt tillkännagivande från riksdagens sida är nödvändigt. Riksdagen har i båda fallen följt utskottet (bet. 2006/07:CU8 och 2007/08:CU14). Mot denna bakgrund föreslår utskottet att Justitieutskottet avstyrker bifall också till yrkande 2 i motion Ju36.

Stockholm den 20 maj 2008

På civilutskottets vägnar

Carina Moberg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Carina Moberg (s), Inger René (m), Ewa Thalén Finné (m), Johan Löfstrand (s), Andreas Norlén (m), Lennart Pettersson (c), Christina Oskarsson (s), Jan Ertsborn (fp), Christine Jönsson (m), Gunnar Sandberg (s), Yvonne Andersson (kd), Egon Frid (v), Ameer Sachet (s), Lars Tysklind (fp), Jan Lindholm (mp), Katarina Brännström (m) och Fredrik Lundh (s).

Avvikande mening

Hovrättens prövning i familjemål (s, v, mp)

Carina Moberg (s), Johan Löfstrand (s), Christina Oskarsson (s), Gunnar Sandberg (s), Egon Frid (v), Ameer Sachet (s), Jan Lindholm (mp) och Fredrik Lundh (s) anför:

Liksom flera remissinstanser är vi negativa till att systemet med prövnings-tillstånd utvidgas till att omfatta tingsrättens avgöranden i familjemål. Just när det gäller familjemål har det visat sig att tingsrätternas bedömningar i många fall skiljer sig åt. Möjligheten till överprövning framstår därför som ett viktigt och rimligt rättssäkerhetskrav, särskilt i processer som har så stor betydelse för barn. Begränsningar i möjligheterna till överprövning är inte heller förenligt med barnets bästa. Därutöver anser vi att om ett familjemål prövas i två instanser blir det färre upprepade processer, och en part som har fått sin sak prövad i två instanser har lättare kan acceptera domslutet än om frågan enbart prövats i en instans. Mot denna bakgrund anser vi att justitiekottet bör föreslå att riksdagen med bifall till motion Ju36 yrkande 1 avslår propositionen såvitt gäller förslaget om hovrättens prövning i familjemål.

De nya vårdnadsreglerna som trädde i kraft den 1 juli 2006 har stor betydelse för hur domstolsförfarandet vad gäller familjemål utvecklas. I civilutskottet har vi tidigare ställt oss bakom krav på att 2006 års vårdnadsreform ska utvärderas (se bet. 2007/08:CU14). En sådan utvärdering vore ett första steg i syfte att förbättra processerna där barn är inblandade. Vad som här anförts bör justitiekottet föreslå riksdagen att, med bifall till motion Ju36 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.